

PEDAGOGIK AKMEOLOGIYA

xalqaro ilmiy-metodik jurnal

1(3)
2023

MUNDARIJA

PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA	6
Lochin ZARIPOV. Bo'lajak texnologiya o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligida kredit-modulli o'qitishning ahamiyati	6
Aziza QODIROVA. Ta'lim jarayonida termiziy fikrlaridan foydalanishning ilmiy-nazariy masalalari ...	11
To'liq RASULOV, Tabassum SALEEM, Umida UMAROVA. Didactic approach and innovative methods in distance learning	16
Dilnoza NOSIROVA. Talabalar ma'naviy tafakkurini harakatli o'yinlar orqali rivojlantirish	20
Xudaykulov Rustam Zakirovich. Bo'lajak muhandislarning "Avtotransport vositalarining diagnostikasi" fani asosida kasbiy kompetentligini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari	24
Ulug'bek ESHQUVVATOV. Talabalarni muhandislik kasbiga yo'naltirishning dolzarbligi	29
У.И. МУПТАЗАЕВА. Особенности развития учебно-исследовательских компетенций студентов высших образовательных учреждений в условиях кредитной системы	32
Dilfuza O'RMONOVA. Takrorlash va mustahkamlash darslari jarayoniga pedagogik maqsadlar taksonomiyasini tatbiq etish	37
Nargiza DILOVA. Sharq mutafakkirlari merosi vositasida bo'lajak o'qituvchilarni shaxslararo munosabatlarga tayyorlash - pedagogik muammo sifatida	45
Ulug'bek MAMUROV. Aksiologik yondashuv asosida talaba – yoshlarda vatanparvarlik tuyg'usini rivojlantirish	49
Laylo OCHILOVA, Lobar RAJABOVA. Steam usuli - ta'lim jarayonida innovatsion texnologiya sifatida	54
Nohida DJUXONOVA. Qizlarni oilaviy hayotga tayyorlashning etnopsixologik xususiyatlari (o'zbek-qirg'iz oilalari misolida)	58
Nargiza DILOVA. Shaxslararo munosabat va uning mohiyati	63
Aziza QODIROVA. Imom at-Termiziy shaxsining psixologik-pedagogik va fikrlarining qiyosiy-analitik jihatlari	68
Nodir RO'ZIYEV. Ekstremal vaziyatlarda o'spirinlar himoya mexanizmining psixologik tahlili	71
G.E.ARTIKOVA. 9-10-sinfda "Jahon iqtisodiy-ijtimoiy geografiyasi" fanini pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanib o'qitishning ilmiy-metodik asoslari	74
Nozira MUSINOVA. Oila tarbiyasida milliy qadriyatlardan foydalanish imkoniyatlari	79
MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIM	82
Rustambek QO'LDOSHEV. Scientific theoretical basis of construction of elementary school textbooks	82
Shabon FARMONOVA. Boshlang'ich sinf ona tili ta'limida o'quvchilarning mustaqil ishlarini tashkil etish metodikasi	86
Asror KASIMOV. Xalqaro tajribalar asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarning kreativlik qobiliyatlarini shakllantirish	89
Shakarjon QO'CHQOROVA. Darsliklar bilan ishlash o'quvchilar faolligini oshirish vositasi sifatida ...	91
Feruza SHARIPOVA. Grammatik tushunchalarni shakllantirishda ta'limiy o'yinlardan foydalanish	95
Sabohat SUBHONOVA. 1-sinf chapaqay o'quvchilar bilan ishlash va yozuvga o'rgatish	98
O'g'iloy MUSTAFOYEVA. Sinfdan tashqari o'qishni tashkil etish usullari - samarali o'qitishning turi sifatida	101
Habiba JUMAYEVA. Psychological characteristics of development of creative abilities of primary class students	105
Dilnoza KARIMOVA. Birinchi sinf o'quvchilarining chiroyli yozish ko'nikmasini shakllantirish usullari	109
Dilfuza DJO'RAYEVA, Nasiba NASIMOVA. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning ta'lim-tarbiyasida pedagog xodimlarning o'rni	112
Sitora NIYAZOVA. Maktabgacha yoshdagi bolalarda sog'lom turmush tarzini shakllantirishda milliy harakatli o'yinlardan foydalanish metodikasi	115
Mavjuda NIGMATOVA. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kompyuterli ta'limiy o'yinlar texnologiyasi	119
Flora NE'MATOVA. Boshlang'ich sinf o'qish darslarida o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirish samaradorligi	125

9-10-SINFDA “JAHON IQTISODIY-IJTIMOYIY GEOGRAFIYASI” FANINI PEDAGOGIK VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB O‘QITISHNING ILMIY-METODIK ASOSLARI

Ushbu maqolada jamiyatimiz hamda geografiya ta’lim tizimida pedagogik va axborot texnologiyalarni qo‘llab o‘qitishga doir olib borilayotgan ilmiy izlanishlar samarasi tahlil qilindi hamda umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 9-sinflarida o‘qitiladigan “Jahon iqtisodiy-ijtimoiy geografiyasi” kursini samarali tashkil etishda pedagogik va axborot texnologiyalardan foydalanishning usul va vositalari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so‘zlar: umumiy o‘rta ta’lim maktablari, Jahon iqtisodiy-ijtimoiy geografiyasi fani, axborot texnologiyalari, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, innovatsion pedagogik texnologiyalar, elektron darslik, multimediali ta’lim resurslari.

В данной статье проанализированы результаты научных исследований, проведенных в нашем обществе и системе географического образования с помощью педагогических и информационных технологий, а также курс «Мировая экономическая и социальная география», читаемый в 9 классе общеобразовательной школы. высказывается о методах и средствах использования педагогических и информационных технологий в эффективной организации.

Ключевые слова: общеобразовательные школы, мировая экономическая и социальная география, информационные технологии, современные педагогические технологии, инновационные педагогические технологии, электронные учебники, мультимедийные образовательные ресурсы.

This article analyzes the results of scientific research conducted in our society and the system of geographical education with the help of pedagogical and information technologies, as well as the course "World Economic and Social Geography", read in the 9th grade of a comprehensive school. speaks about the methods and means of using pedagogical and information technologies in an effective organization.

Keywords: general education schools, world economic and social geography, information technologies, modern pedagogical technologies, innovative pedagogical technologies, electronic textbooks, multimedia educational resources.

So‘nggi yillarda davlatimiz tomonidan uzluksiz ta’lim tizimida ko‘pgina qonunlar, farmon, chora-tadbirlar hamda islohotlar amalga oshirilayotgan bo‘lib, ushbu islohotlardan ko‘zlangan maqsad ta’lim sifatini oshirish, o‘zib kelayotgan barkamol yosh avlodga zamon talablariga mos va xos holda ta’lim tarbiya berish, ta’lim jarayoniga zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarni keng joriy qilish, jamiyatimizda ilmiy izlanishlar hamda tadqiqotlar ko‘lamini kengaytirishdan iborat.

Hozirgi kunda ta’lim sohasida, xususan Geografiya ta’limi sohasida ham anchagina ilmiy yutuqlarning mavjudligi yuqoridagi fikrimizning isbotidir. Jamiyatimiz ta’lim tizimida (*geografiya o‘qitish metodikasi sohasida*) pedagogik va axborot texnologiyalarni qo‘llab o‘qitish borasida olib borilayotgan ilmiy izlanishlar samarasini tahlil etar ekanmiz, avvalambor tarixga nazar solmog‘imiz lozim.

Tarixdan ma’lumki, O‘zbekiston, Rossiya

va boshqa MDH davlatlari ta’lim tizimiga XX asrning 90-yillaridan boshlab “Yangi pedagogik texnologiyalar”, “Ta’lim texnologiyalari”, “Axborot texnologiyalari”, “Innovatsion texnologiyalar” va boshqa tushunchalar kirib keldi.

XX asrga kelib fan texnikaning yuksak darajada rivojlanishi munosabati bilan ta’lim tizimida ham qator muammolar vujudga keldi. Bunday muammolarga avvaldan kafolatlangan natijalarni olishga yo‘naltirilgan ta’lim texnologiyalarini loyihalash va amalga oshirish kiradi. Shu maqsadda XX asrning 50-70-yillar oralig‘ida AQSHda B.B. Lum, D. Kratvoll, N. Gronlund, Dj. Kerol, Dj. Blok, A. Anderson va boshqa pedagog olimlar tomonidan rejalashtirilgan natijalarni olishga kafolatlaydigan, qayta takrorlanadigan pedagogik siklni o‘z ichiga olgan texnologiyalar ishlab chiqildi. Mazkur texnologiyalar Yevropa davlatlarining ta’lim tizimida ham qo‘llanila

boshlandi. Pedagogik texnologiyalar bo'yicha ilmiy jurnallar nashr qilina boshlandi [5].

Rossiyada pedagogik texnologiyalar XX asrning 90-yillaridan boshlab tarqala boshladi. Mazkur texnologiyalar sohasida B.P.Bespolko, M.V.Karlin, V.G.Guzeev, T.S.Nazarov, N.Nikondova, N.F.Kostenko, V.R.Imakova, G.Ilini, B.I.Bulin, Sokolova, Y.G.Molokova, O.Episheva, P.K.Selevko va boshqalar yangi pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga qo'llash bo'yicha o'zlarining ulkan ishlarini amalga oshirishgan. Rossiyalik pedagog olimlarning pedagogik texnologiyalarni qo'llash bo'yicha tavsiyalari, ilmiy izlanishlarining ijobiy natijalari haqidagi ma'lumotlar "Школьные технологии" nomli jurnalda nashr qilina boshlandi. Yangi pedagogik texnologiyalar ta'limning barcha bosqichlarida (*maktabgacha ta'lim, boshlang'ich, o'rta, o'rta maxsus va oliy ta'lim*) qo'llanila boshlandi.

O'zbekistonda pedagogik texnologiyalar sohasida 2000-yildan boshlab yirik ilmiy ishlar va o'quv qo'llanmalar nashr qilina boshlandi. Bu sohada B.P.Ferberman, N.Saydahmedov, F.Jumaboyev, A.Ochilov, L.Golish, B.Ziyamuhammedov, Sh.Abdullayev, O'.Tolipov, J.Tolipova, A.T.G'ofurov va boshqalar tomonidan yaratilgan manbalar uzluksiz ta'lim tizimining turli bosqichlarida faoliyat yuritayotgan o'qituvchilarga pedagogik texnologiya asoslari, ta'lim jarayoniga inavatsion-texnologik yondashuv, ta'lim jarayonini loyihalash, uni tashkil etishga xizmat qiluvchi ijodiy ishlanmalarni tayyorlash kabi jarayonlar bilan tanishtirish imkoniyatini bermoqda [15].

Bizga ma'lumki, inson tabiatning bir qismi uning ajralmas bo'lagidir. Tabiat va jamiyat munosabatlarini uyg'unlashtirib o'rganuvchi geografiya fani esa ko'plab fan tarmoqlari hamda inson hayoti faoliyati bilan chuqur aloqada hisoblanadi. Hech bir fan geografiyachalik tabiat va jamiyat aloqadorligini o'zida yaqqol namoyon eta olmaydi. Shu boisdan geografik bilimlarni mukammal egallashda ta'lim jarayoniga pedagogik va axborot texnologiyalarni tatbiq etish muhim va dolzarb masala hisoblanadi.

Jumladan, rus olimi A.V.Darinskiy ko'p yillik izlanishlari natijasida geografiya darslarida o'quvchilarni faollashtirish yo'llari va usullarini chuqur tahlil etgan. V.A.Juchkevich esa geografiya darslarini samarali tashkil etishda qanday ko'rgazmali qurollardan foydalanish kerakligi haqida ma'lumotlar keltirgan.

O.Mo'minovning ilmiy tadqiqot ishida maktablarda tabiiy geografiyaning o'qitish masalalariga doir ko'plab metodik taklif va tavsiyalari o'z ifodasini topgan. Olim geografiya o'qitish metodikasiga doir ko'pgina adabiyotlar yaratgan.

M.Nabixonov tadqiqot ishida maktab geografiya bosqichida badiiy ko'rgazmali vositalarning roli va qo'llanilishini tadbiq etgan. R.Qurboniyozov esa maktab geografiya darslarida o'quvchilarni mehnatga yo'naltirish, darsga bo'lgan qiziqishlarini orttirishda interfaol metodlardan foydalanishning ahamiyati haqida bayon etgan hamda ko'plab metodik va o'quv qo'llanmalar yaratgan. [9]

1960-2020-yillar davomida, geografiya o'qitish metodikasi sohasida N.Dolim, O.Mo'minov, T.Abdullayeva, Z.Akromov, P.Musayev, P. G'ulomov, X.Vohobov, A.Qayumov, P.Baratov, M.Mamatqulov, A.Abdulqosimov, R.Qurboniyozov, A.Soatov, A.Nizomov, A.Rafiqov, G.Asanov, A.Xodjimatomov, M.Nabixonov, I.Safarov, N.Sultonova, N.Alimqulov va boshqalar tomonidan umumta'lim maktablari hamda oliy o'quv yurtlari uchun ko'pgina darslik va o'quv qo'llanmalar yaratildi.

Jumladan, O.Mo'minov [2], H.Vahobov, N.R.Alimqulov, N.B.Sultonova [9] tomonidan yaratilgan "Geografiya ta'limi metodikasi" va "Geografiya o'qitish metodikasi" nomli adabiyotlarda pedagogik texnologiyalardan foydalanishning turli shakl va metodlari dars davomida axborot texnologiyalaridan unumli foydalanish imkoniyatini yaratish, geografiya o'qituvchisining vazifasi talabani faol faoliyatga kiritishligi, buning uchun o'qituvchi pedagogik hamda axborot texnologiyalaridan unumli foydalanishi muhim natijalar berishi haqidagi fikrlar o'z aksini topgan.

Hozirgi davrda uzluksiz ta'lim tizimi oldida turgan dolzarb vazifalardan biri o'qitishning zamonaviy axborot kommunikatsiya hamda pedagogik texnologiyalardan keng foydalanib dars samaradorligini oshirish hamda rivojlangan mamlakatlarning tajribalarini tadbiq etish muhim masala hisoblanadi.

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi esa mavjud ilmiy manbalar tahliliga ko'ra, XX asrning 80 yillaridan Yevropaning qator davlatlarida axborot va kompyuter texnologiyalaridan foydalanish keng joriy etilla boishlandi. 1990-yillarning o'rtalarida Internet tarmog'ining rivojlanishi pedagogik jarayonlarda interfaol ta'lim doirasida qo'llanilib, ta'limda o'z aksini topa boshladi. Muammoni nazariy o'rganish xorijiy mamlakatlardan AQSH, Buyuk Britaniya, Kanada, Rossiya davlatlari mediata'limni o'qitish jarayonida katta ijobiy o'zgarishlarni va yutuqlarni qo'lga kiritganliklari aniqlandi. Barchamizga ma'lumki, vatanimiz mustaqillikka erishgandan so'ng, ta'lim sohasida ko'pgina yangiliklar va o'zgarishlar yuz berdi. Bugungi kunda respublikamiz uzluksiz ta'lim tizimi oldida bilim olishning zamonaviy samarali

76 vositalarini joriy etish kabi dolzarb vazifalarni qo'yimoqda va ular bosqichma bosqich amalga oshmoqda.

Yuqorida nomlari sanab o'tilgan olimlarning ilmiy tadqiqot ishlarida geografiya ta'limida axborot texnologiyalarini qo'llashning afzalliklari tushuntirib o'tilgan va ular tomonidan ko'plab amaliy ahamiyatga ega metodik qo'llanma hamda elektron darsliklar yaratilgan. Jumladan, O.Mo'minov va U.Safarovlar "Oliy jo'g'rafiya ta'limida kompyuter texnikasidan foydalanish", I.Abdug'aniyev "Geografiya darslarida ta'limning texnika vositalaridan foydalanish", H.Nikadambayeva "O'zbekiston tabiiy geografiyasi fanini o'qitish jarayoniga kompyuter va pedagogik texnologiyalarni tadbiq etish", "O'zbekiston tabiiy geografiyasi (*elektron darslik*)" D.Abdullayeva "Geografiya (*elektron darslik*)", "Qiziqarli Geografiya (*mobil ilovasi*)" nomli adabiyotlar shular jumlasidandir.

Tahlillarga ko'ra, mamlakatimiz maktab ta'lim tizimida tabiiy geografiya fanlarini turli usullar va vositalar bilan o'qitishga doir ilmiy tadqiqot ishlari olib borilgan, ammo iqtisodiy-ijtimoiy geografiya, xususan "Jahon iqtisodiy-ijtimoiy geografiyasi" fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik va kompyuter texnologiyalarini o'quv jarayoniga joriy qilish masalasi hozirgi kunda ham o'z dolzarbligini yo'qotmagan.

Respublikamiz umumta'lim maktablarining 9-sinfida o'qitiladigan "Jahon iqtisodiy-ijtimoiy geografiyasi" fani o'quvchilarga jahon va uning ayrim qismlariga xos betakror geografik xususiyatlarni ko'rsatib berishi bilan birga, jahon mamlakatlarining tabiiy resurslari, aholisi va xo'jalik faoliyatini o'rganishi hamda iqtisodiy-ijtimoiy taraqqiyot va hayotning hududiy tashkil etish qonuniyatlarini tavsiflaganligi uchun bu fan mamlakatimizning jahon hamjamiyati bilan yanada integratsiyalashuviga zamin yaratadi. "Jahon iqtisodiy-ijtimoiy geografiyasi" fani o'quvchilarga geografik bilim beribgina qolmay iqtisodiy-ijtimoiy, ekologik bilimlar berishi bilan ahamiyatlidir.

Demak, yuqorida nomlari qayd etib o'tilgan olimlarimizning tadqiqot ishlarining tahlilidan umumta'lim maktablaridagi ta'lim-tarbiya jarayonida, jumladan "Jahon iqtisodiy-ijtimoiy geografiyasi" fanini o'qitishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanib o'qitish (*elektron-multimediali darslik yaratish*) ob'yektiv zaruriyat ekanligi ma'lum bo'ldi.

Bizga ma'lumki, geografiya fanini o'qitishda elektron ta'lim vositalardan foydalanib ma'lumotlarning o'quvchilarga yanada to'liqroq va tushunarliroq bo'lishini ta'minlash muammosi yuzaga kelmoqda. Geografiya darsliklaridagi mavzularning ko'pchiligida mavzu yuzasidan

rasmlar keltirilgan bo'lib, bu rasmlar orqali o'quvchilar mavzu yuzasidan to'liq tasavvurga ega bo'la olishmaydi. Jumladan, 9-sinf "Jahon iqtisodiy ijtimoiy geografiyasi" kursi mavzularini o'qitishda o'qituvchi tomonidan zamonaviy elektron ta'lim vositalari (*videodars, multimedia resurslari, animatsiyalar, videofilmlar*)dan foydalanish orqali o'quvchilar Jahon siyosiy xaritasida joylashgan davlatlar va ular haqidagi kengroq ma'lumotlarga ega bo'ladilar, o'quv jarayonini yanada qiziqarli, yorqin, hayajonli qilish, darsni o'quvchilar uchun yanada tushunarli va qulay bo'lish imkonini beradi, o'quvchilarni mustaqil bilim olishga undaydi hamda geografik bilimlarni o'rganish jarayonini jonli bo'lishiga zamin yaratadi.

Elektron darslik kompyuter texnologiyasiga asoslangan o'quv uslubini qo'llashga, mustaqil ta'lim olishga hamda fanga oid o'quv materiallar, ilmiy ma'lumotlarning har tomonlama mustahkam o'zlashtirilishiga mo'ljallangan bo'lib o'quv va ilmiy materiallar faqat verbal shaklda; o'quv materiallari verbal va ikki o'lchamli grafik shaklda; multimedia qo'llanmalar, ya'ni ma'lumot uch o'lchamli, grafik ko'rinishda, ovozli, video, animatsiya va qisman verbal shaklda; his qilinuvchi, seziladigan xususiyatli, o'quvchini "ekran olamida" stereo nusxasi tasvirlangan real olamga kirishi va undagi ob'ektlarga nisbatan harakatlanish tasavvuri yaratiladigan shaklda ifodalanadi. Bu esa o'quvchilarni mavzuni yanada chuqur, ko'rgazmali ilmiy asoslangan holda mazmunli va qiziqarli tushunishiga imkon beradi.

Hozirgi vaqtda ta'lim tizimida kompyuter texnologiyalaridan foydalanishning quyidagi usullari mavjud:

1. Elektron darsliklar;
2. Elektron xaritalar;
3. O'quv filmlari;
4. Multimediali resurslar;

2. Bilim va ko'nikmalarni mustahkamlash bo'yicha topshiriqlar to'plami;

3. O'rganilayotgan mavzular bo'yicha nazariy bilimlar o'quvchilar tomonidan qanday darajada o'zlashtirilayotganini tekshirishga mo'ljallangan test dasturi;

4. Elektron virtual kutubxona;

5. Har bir o'quvchi uchun amaliy topshiriqlarni tayyorlash va bosib chiqarish dasturi;

6. Distant uslubida o'qitish, ya'ni o'qituvchi va o'quvchilar ma'lum masofada joylashgan holda ta'lim berish tizimi;

7. Internet tarmog'iga ulangan multimedia kompyuterlari va b.

Yuqorida sanab o'tilgan dasturiy vositalardan hozirgi vaqtda ta'lim jarayoniga ayniqsa multimedia vositalarini qo'llash keng joriy qilingan bo'lib, pedagogik va psixologik

nuqtai nazardan juda katta ahamiyatga ega.

Multimedia (*ingliz tilidan multi – "ko'p, keng", media "muhit"*) resurslar ovozi, grafika, animatsiyalarni o'ziga olgan harakatlanish mavjud bo'lgan muayyan mavzuga doir resursdir. Ushbu elektron axborot ta'lim resurslarini dars mashg'ulotlarida foydalanish uchun bizga kompyuter texnikasi va boshqa texnik vositalar (*videoproektor, kodoskop, interaktiv "elektron" doska, DVD-pleer, TV*) kerak bo'ladi. Geografiya kursi tinglovchilariga o'quv-mashg'ulotlarini tashkil etishda multimedia vositalaridan foydalanilganda tinglovchilarning mavzular mazmun mohiyatini to'g'ri anglashiga va shu orqali kerakli bilim, ko'nikma va malakalarga ega bo'lishlariga katta imkoniyat yaratiladi. Davlatlar va ularning joylagan geografik o'rni, aholisi, milliy tarkibi tabiiy resurslari, iqtisodiy ko'rsatkichlari va boshqa ma'lumotlarni multimediali resurslar orqali namoyish qilish dars jarayoni samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Multimediali texnologiya - bir vaqtning o'zida ma'lumot taqdim etishning bir necha usullaridan foydalanishga imkon beradi: matn, grafika, animatsiya, videotasvir, ovoz va h.k.

So'nggi yillar davomida ko'plab multimediali dasturiy mahsulotlar yaratildi va yaratilmoqda: ensiklopediyalar, o'rgatuvchi dasturlar, kompyuter taqdimotlari va boshqalar shular jumlasidan.

Multimedia mahsuloti:

Birinchidan, foydalanuvchiga, albatta, interfaollikni taqdim etadigan, ya'ni inson va kompyuter o'rtasida buyruq va javoblar almashinuvini ta'minlab, dialog muhitini yaratadigan dasturiy mahsulot;

Ikkinchidan, turli video va audio effektlar ishlatiladigan muhit. Macromedia Direktor – taqdimot va multimedia mahsulotlari yaratishga xizmat qiladi. Ushbu dastur MMX-texnologiyalar bilan, shuningdek, tugmalar, slaydlar, klip va animatsiyalar bilan ishlashga imkon beradi.

Multimedia ilovalari quyidagi turlarga bo'linadi:

- taqdimotlar;
- animatsion roliklar;
- o'yinlar;
- videoilovalar;
- multimediali galereyalar;
- audioilovalar.

Multimediyada beriladigan material chuqurroq o'zlashtiriladi, vaqtini tejash imkoniyatiga erishiladi, olingan ma'lumot kishi xotirasida uzoq vaqt saqlanadi, o'quvchilarning passiv tinglovchi sifatida ishtirok etishi qisqarib, izlanuvchanlik va bilish faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan multimedia dasturlari tadbiiq etiladi, ta'lim jarayoniga

badiiylilik kiritiladi. Boshqacha qilib aytganda, multimedia ta'limning emotsional-estetik ta'sirlanish, maqsadga intilish, tadqiqotchilik kabi motivlarini faolashtiradi.

Ta'lim jarayonida multimedia vositalarini qo'llashning quyidagi afzalliklari mavjud:

- axborot turlarini matn, jadval, turli xil bezaklar, nutq, musiqa, telekadrlar, videofilmdagi parchalar, animatsiya ko'rinishidagi axborotlarni o'z ichiga oladi;
- doimiy yangilash imkoniyatini beradi;
- nashr qilish va ko'paytirish uchun past xarajatlarga ega;
- unda interaktiv veb-elementlarni, masalan, testlar yoki ish kitobini joylashtirish imkoniyatini beradi;
- kotirovka qilish uchun qismlarni nusxalash va o'tkazish imkoniyatini beradi;
- giperhavolalarning ko'pligi tufayli material o'tishining chiziqli bo'lmasligiga imkon beradi;
- "o'quvchi-kompyuter-o'qituvchi"

interaktiv muloqotning yangi darajasini ta'minlanishi, muloqot jarayonida o'quvchi ancha keng va har tomonlama axborotlarni olishi.

Hozirgi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari taraqqiy etgan zamonda o'quvchilarni an'anaviy dars o'tish shakli bilan dars mavzusiga qiziqtirish ancha murakkab bo'lib qolmoqda. Chunki inson jamiyatni axborotlashtirish jarayoni bilan bog'liqligini Internet ma'lumotlaridan bilishi mumkin. Hayotning o'zi bizni axborot texnologiyalardan o'quv jarayonida foydalanishni talab qilmoqda. Yoshlarning ekrandan ma'lumot olib o'zlashtirishga moyilligi juda kuchli. Telefon, Internet tobora globallashtayotgan zamonda o'quvchilarga bilimlarning o'zi kerak emas uning hayotiyligi kerak. Mazkur mavzuda Xitoy faylasufi Konfutsiyning "Aysang unitaman, ko'rsatsang eslab qolaman, o'zim bajarib anglab yetaman" va bu haqida yana bir pedagog olim K.D.Ushinskiyning "Biz ravshan taassurotlarni ko'rish orqali hosil qilamiz, chunki biz o'zimiz eshitgan narsalardan ko'ra, ko'zimiz bilan ko'rganlarimizni osonroq tasavvur qilamiz. Ayni bir vaqtda ham ko'rish, eshitish, hamda muskul harakati yordami bilan hosil qilingan taassurot ayniqsa, ravshan tasavvur hosil qildi va hotirada uzoq vaqt saqlanadi" degan fikrlari bugungi hayotimizga ham mos kelishini alohida ta'kidlash o'rinli bo'ladi.

Jahon psixologlarning ta'kidlashicha, ta'lim oluvchi birinchi marta eshitgan mavzusining faqat to'rt dan bir qismini, ko'rgan materiallarining esa uchdan bir qisminigina eslab qoladi; ham ko'rib, ham eshitsa axborotning ellik foizini yodda saqlaydi. Interaktiv multimedia texnologiyalaridan foydalanganda esa bu

78 ko'rsatkich 75 % tashkil etadi. Shu bois, katta hajmdagi axborotni qabul qilish, tushunish hamda voqelikka nisbatan faol va mas'uliyatli munosabatni tarbiyalashning psixofiziologik va estetik xususiyatlarini hisobga oluvchi multimedia nazariyasini, ya'ni multimedia pedagogikasini geografiya ta'limida tadbqiq etish muhim masala hisoblanadi.

Maktab geografiya darslarining asosiy vazifasi o'quvchilarga geografiya to'g'risidagi bilimlar bilan birga fanning mazmunini tashkil etuvchi tasavvur va tushunchalar tizimini shakllantirishdan iborat. Maktab ta'lim jarayonida har bir dars o'quv dasturiga muvofiq hozirgi zamon talablariga javob bera oladigan o'quv qurollari bilan jihozlanishi lozim. Geografiya fani boshqa fanlarga nisbatan o'quv qurollarining va ko'rgazmali vositalarning rang-barangligini talab qiluvchi fanlardan biri desak adashmagan bo'lamiz. Maktabda geografiya fanini o'qitishda ko'rgazmalli qurollarsiz tasavvur etib bo'lmaydi. Bu to'g'risida mashhur geograf olimi N.N. Baraniski "Fanlarning hech biri shunday darajada ko'rgazmalilik va qiziqarlikka muhtoj emas, geografiya fanichalik ta'limning ko'rgazmali va qiziqarli usullarini talab etmaydi" deb bergan bahosi hanuzgacha o'z ahamiyatini yo'qotgani

yo'q. Darhaqiqat, Geografiya ta'limida, xususan "Jahon iqtisodiy-ijtimoiy geografiyasi" fanini o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalanib o'qitish samarali natija beribgina qolmay darsda ko'rgazmali qurollarning rang-barangligini ta'minlashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, axborot texnologiyalarini geografiya ta'limiga, xususan "Jahon iqtisodiy-ijtimoiy geografiyasi" fanining o'qitish jarayoniga tadbqiq etish, o'quvchilarda intiluvchanlik va izlanuvchanlik qobiliyatini shakllantirishga turtki beradi hamda egallagan bilimlarini xotirada saqlash darajasini oshiradi. Shu bilan birga, ta'lim materiallariga qiziqishini orttirib borib, kompyuterda ishlash qobiliyatini o'stirishga xizmat qiladi. Shuni anlagan holda biz yosh ilmiy izlanuvchilarning vazifamiz o'quvchilarga oson bo'lgan o'qitish metodlari, usul va vositalarini o'ylab, izlanib topmog'imiz va amaliyotga joriy etmog'imiz lozim. Shundagina davlatimiz tomonidan uzliksiz ta'lim doirasida olib borilayotgan islohotlar, chora-tadbirlar, qonun va qarorlarda belgilangan vazifalarni bajarishga hamda geografiya ta'limida, dars jarayonining sifat darajasi oshishiga erishamiz.

Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi "O'zbekiston Respublikasi xalq talimi tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5712-son Farmoni. – Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 06/19/5712/3034-son, 29.04.2019 y.
2. O'zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O'RQ 637-sonli "Ta'lim to'g'risidagi" Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev raisligida 2021-yil 28-dekabr kuni maktab ta'limini rivojlantirish masalalari bo'yicha videoselektor yig'ilishida so'zlagan nutqi.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 19-fevraldagi "Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalari sohasini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5349-son Farmoni.
5. Баранский Н.Н Методика преподавания экономической географии. -М: Учпедгаз, 1960.
6. Даринский А.В Активизация деятельности учащихся на уроках географии. -М.: 1984.
7. Жучкевич В.А Наглядность и наглядные пособия в географии. –Минск: Высшая школа, 1975.
8. Панчешник Л.М. Методика обучения географии в средней школе. –М.: Просвещение,1983.
9. Матрусов И.С. Методика обучения географии в средней школе. Пособие для учителя/ Под. Ред. – М Просвещение,1985.
10. Мо'minov O. O'zbek maktablarida tabiiy geografiya o'qitish masalalari. Ped.fan.nom...diss . – Toshkent, 1967.
11. Musayev P. Maktab geografiyasini takomillashtirish muommolari. O'zbekiston geografiya jamiyati ma'lumotlari. – Toshkent, 1988.
12. G'ulomov P. va boshqalar. Turkiston tabiiy geografiyasi. 7-sinf uchun darslik – T.: O'qituvchi. 1997.
13. Abdullayeva T. Tabiiy geografiya o'qitishda o'lkashunoslik masalalaridan foydalanish. Ped.fan.nom...diss . – Toshkent. 1967.
14. Asamov M. Tapografiyadan amaliy mashg'ulotlarni uyishtirish. Ped.fan.nom...diss . – Toshkent. 1970.
15. Nabixonov M. Geografiyada badiiy ko'rsatmali vositalarning ro'li va qo'llanilishi. Ped.fan.nom...diss . – Toshkent. 1969.